

WYKORZYSTANIE ZASOBÓW BIBLIOTEK CYFROWYCH W CODZIENNEJ PRACY BIBLIOTEKARZA. WYNIKI BADAŃ Z TERENU WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

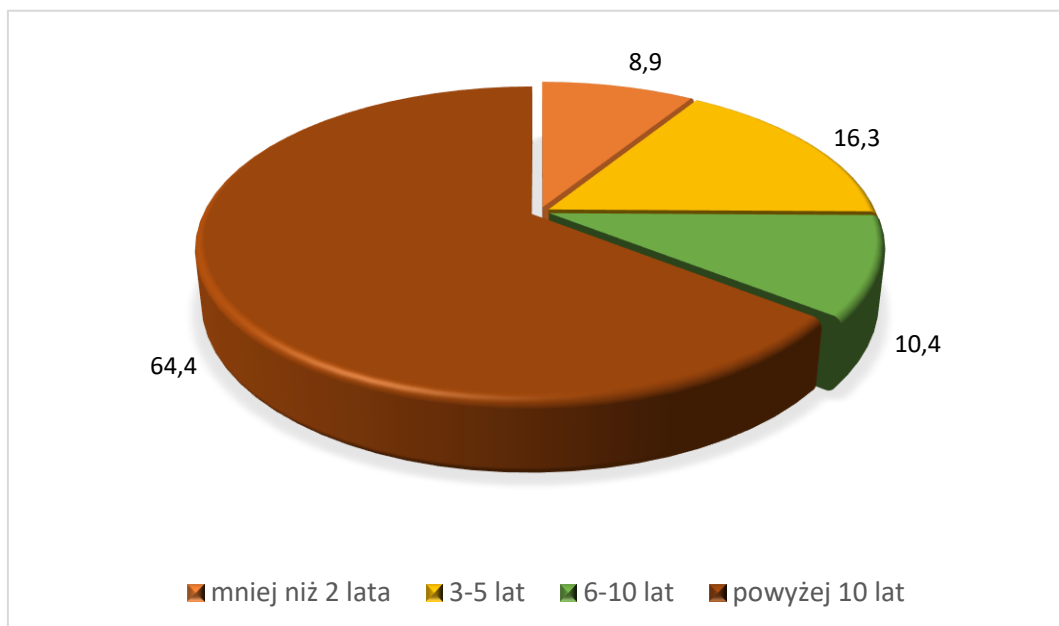
Badanie sondażowe dotyczące wykorzystania zasobów cyfrowych w codziennej pracy osób zatrudnionych w bibliotekach zostało przeprowadzone przez Dział Analiz i Współpracy z Regionem WBP w Olsztynie w drugiej połowie października 2023 r. Kwestionariusz ankiety złożony z 27 pytań i różnych zagadnień wymagających komentarza rozesłano w formie elektronicznej do wszystkich bibliotek publicznych działających na terenie województwa warmińsko-mazurskiego. Wypełnienie ankiety było dobrowolne i anonimowe.

I. Uczestnicy badania

Ankiety wypełniło 135 osób, co stanowi 20,55% wszystkich pracowników merytorycznych zatrudnionych w bibliotekach publicznych na terenie województwa. Najliczniej reprezentowane były **osoby pracujące w bibliotece najdłużej** – więcej niż 10 lat, stanowiły one 64,4% ogółu. Na drugim miejscu znalazły się osoby zatrudnione w okresie od 3 do 5 lat (16,3%), a na kolejnych: od 6 do 10 lat (10,4%) oraz do 2 lat (8,9%).

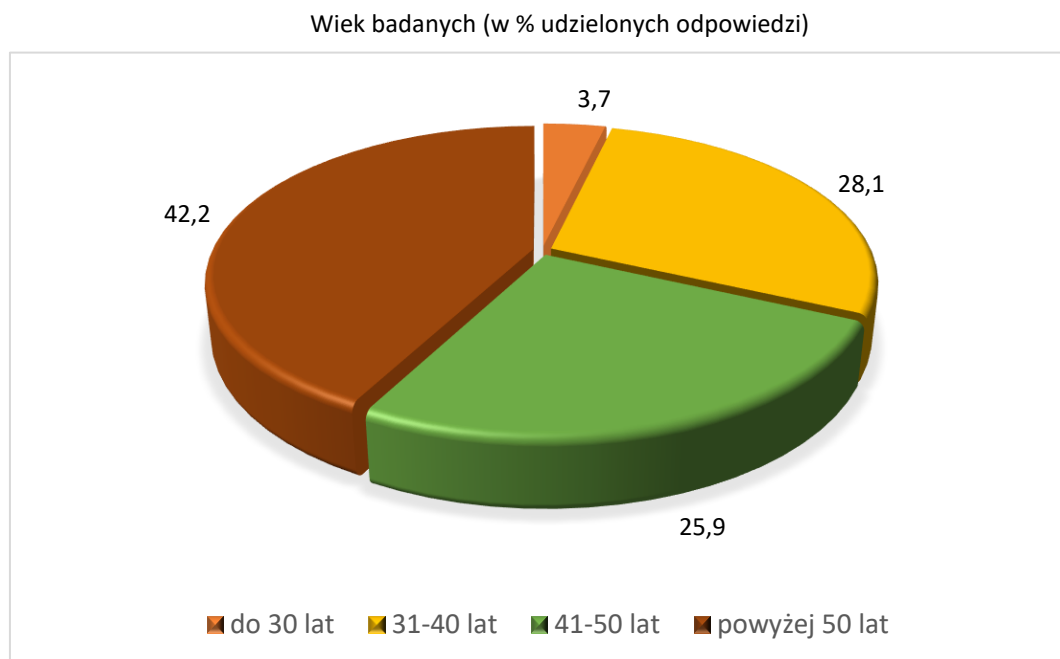
Wykres nr 1.

Okres zatrudnienia bibliotekarzy biorących udział w badaniu (w % udzielonych odpowiedzi)

W badanej grupie bardzo mało było osób najmłodszych – do 30 roku życia (3,7%), a przeważały osoby **powyżej 50 roku życia** (42,2%). W przedziałach środkowych 31-40 lat, a także 41-50 lat znalazło się odpowiednio 28,1% oraz 25,9% osób.

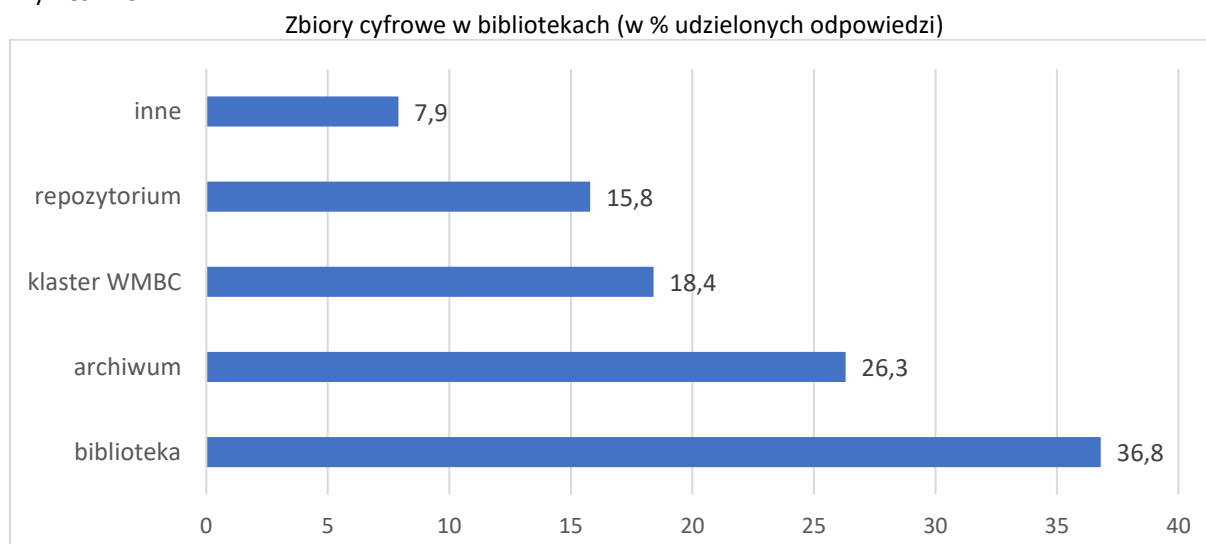
Wykres nr 2.

II. Zasoby cyfrowe w bibliotece

Tylko część uczestników badania (28,1%) reprezentowało instytucje posiadające własne zbiory cyfrowe. W obrębie tej grupy najczęściej wskazywano na specjalnie utworzone biblioteki (36,8% odpowiedzi), archiwa cyfrowe (26,3%) lub repozytoria (15,8%). Niektóre osoby reprezentowały też instytucje zrzeszone w klastrze Warmińsko-Mazurskiej Biblioteki Cyfrowej (18,4%).

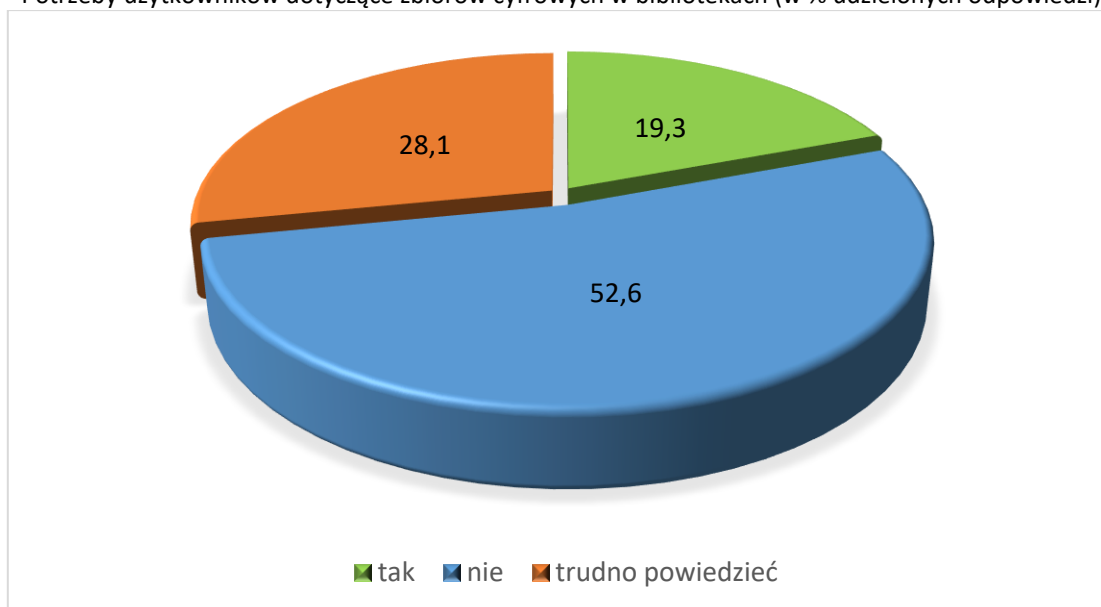
Wykres nr 3.

Z uzyskanych informacji wynika, że tylko co piąta osoba (19,3%) spotkała się w swojej pracy z pytaniami ze strony użytkowników, dotyczącymi zbiorów w wersji cyfrowej. Ponad połowa odpowiedzi (52,6%) była przeciwna. Co więcej, co czwarta osoba (28,1%) zaznaczała, że trudno jest jej na to pytanie odpowiedzieć (zob. wykres nr 4).

Wykres nr 4.

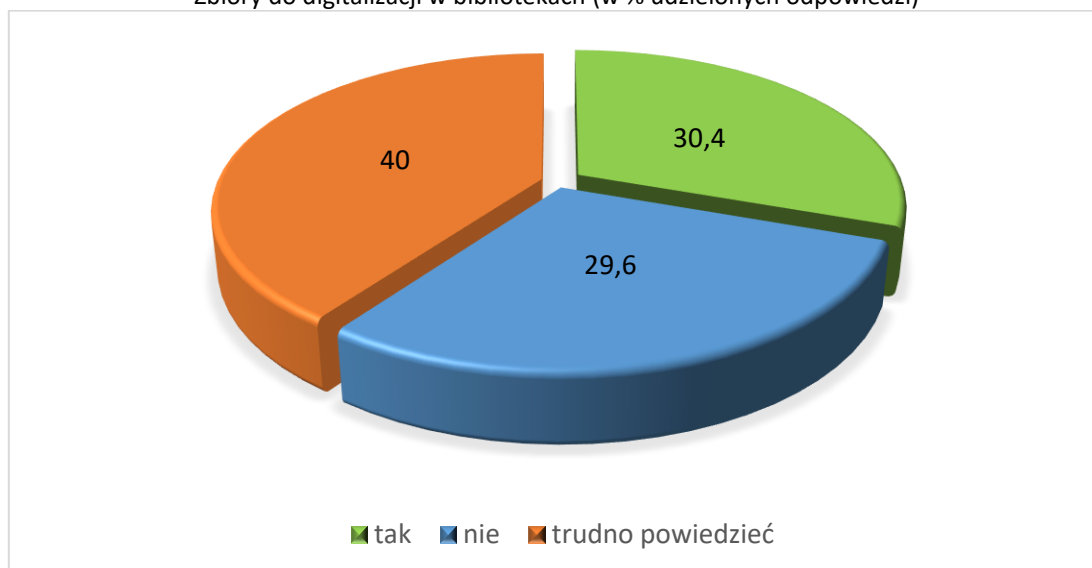
Potrzeby użytkowników dotyczące zbiorów cyfrowych w bibliotekach (w % udzielonych odpowiedzi)

Bardzo podzielone okazały się opinie na temat posiadania w zasobach bibliotecznych zbiorów, które **należałoby zdigitalizować**. Niemal 1/3 zapytanych zaznaczyła „tak” (30,4%), podobna grupa – „nie” (29,6%), natomiast najbardziej popularna okazała się opcja „trudno powiedzieć” (40%).

Wykres nr 5.

Zbiory do digitalizacji w bibliotekach (w % udzielonych odpowiedzi)

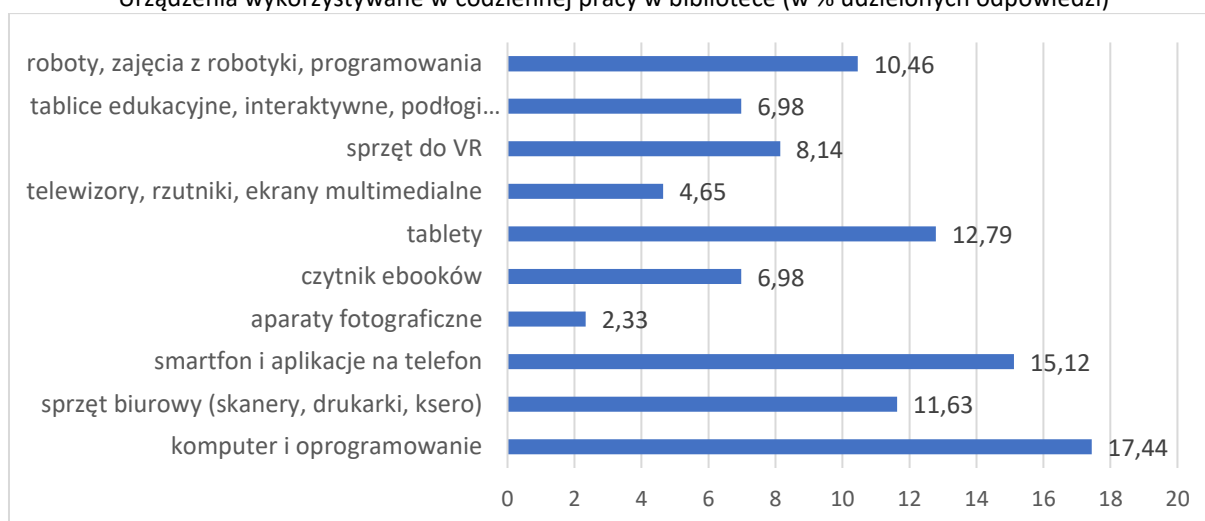

III. Wiedza i kompetencje badanych

Za pośrednictwem ankiety ponad połowa bibliotekarzy (63,7%) poinformowała, że ma w swojej pracy kontakt z nowoczesnymi technologiami. Odpowiedzi szczegółowe na ten temat można było pogrupować na kilka kategorii. W pierwszej z nich, znalazły się różnego rodzaju urządzenia. Najbardziej popularne były komputery, smartfony, tablety, sprzęt biurowy, roboty wykorzystywane do zajęć z programowania i robotyki oraz sprzęt do VR (zob. wykres nr 6).

Wykres nr 6.

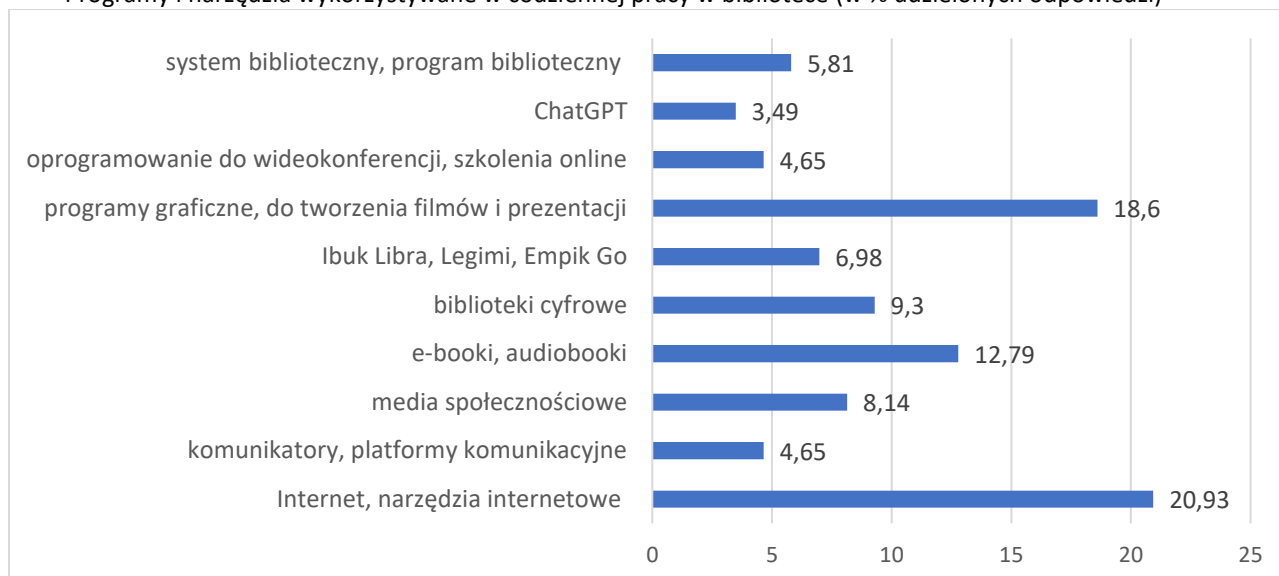
Urządzenia wykorzystywane w codziennej pracy w bibliotece (w % udzielonych odpowiedzi)

W drugiej grupie należy wymienić niezbędne w codziennej pracy oprogramowanie komputerowe, aplikacje elektroniczne oraz narzędzia internetowe. Dość często bibliotekarze wskazywali np. na programy graficzne, do tworzenia filmów i prezentacji. Oddzielną grupę stanowiły cyfrowe wersje książek. Co ciekawe, same biblioteki cyfrowe wymieniano bardzo rzadko. Konkretnie ich nazwy pojawiły się w odpowiedziach 4,65% osób, natomiast wszystkie inne sformułowania, które pozwalały zakwalifikować odpowiedzi do tej kategorii stanowiły ogółem 9,3%.

Wykres nr 7.

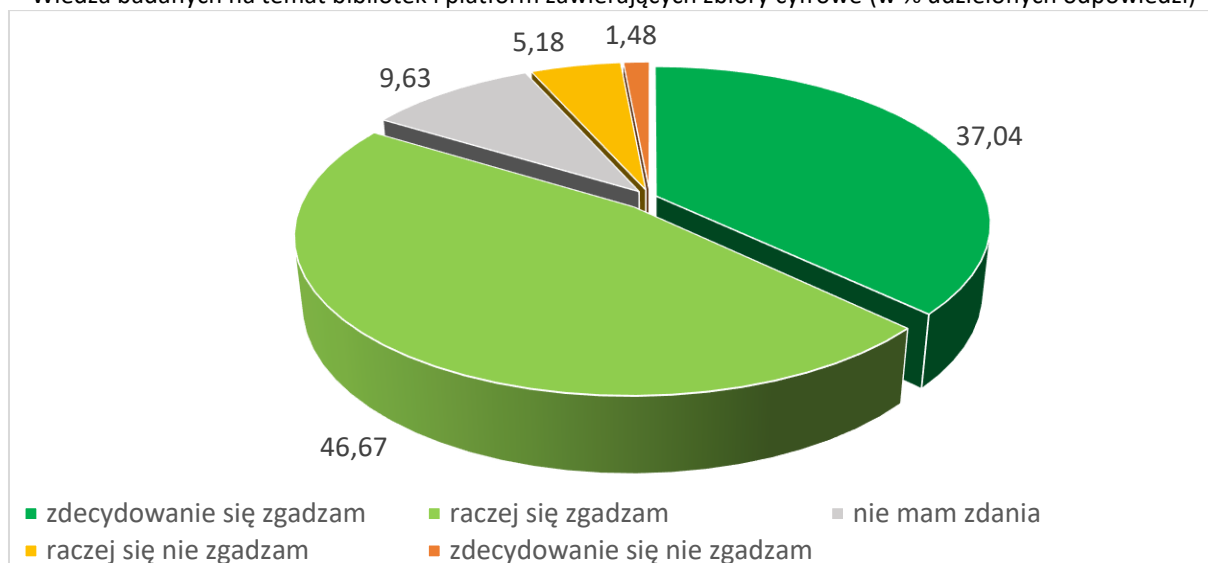
Programy i narzędzia wykorzystywane w codziennej pracy w bibliotece (w % udzielonych odpowiedzi)

Niezależnie od wcześniejszych wypowiedzi, ankietowani podkreślali, że **znają różne biblioteki i platformy cyfrowe**. W tej sprawie 37,04% spośród nich zaznaczyło „zdecydowanie się zgadzam” i kolejne 46,67% „raczej się zgadzam” (razem 83,71%) Osoby, które nie były tego pewne lub zaznaczyły zdania przeciwne należały do zdecydowanej mniejszości (zob. wykres nr 8).

Wykres nr 8.

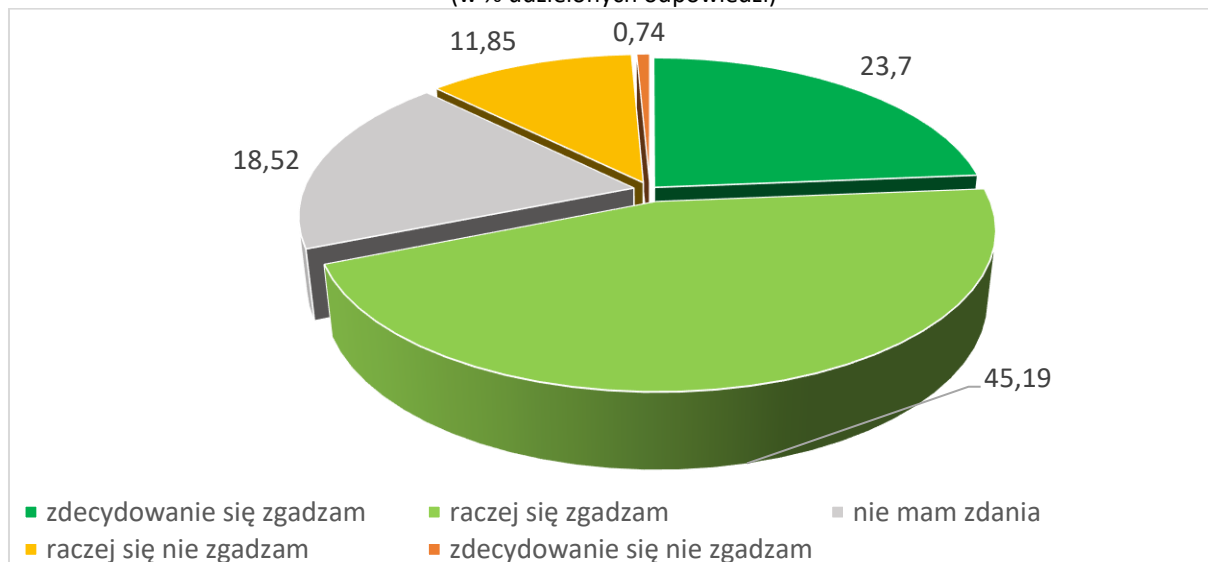
Wiedza badanych na temat bibliotek i platform zawierających zbiory cyfrowe (w % udzielonych odpowiedzi)

Wielu bibliotekarzy biorących udział w badaniu deklarowało też, że posiada wystarczającą **wiedzę żeby korzystać** ze zbiorów bibliotek i platform cyfrowych (68,89% wypowiedzi „zdecydowanie się zgadzam” i „raczej się zgadzam”). W porównaniu jednak do pytania poprzedniego, o 36% zmniejszyła się liczba zaznaczanych odpowiedzi zdecydowanych i dwukrotnie wzrosła liczba odpowiedzi „trudno powiedzieć” oraz „raczej się nie zgadzam” (zob. wykres nr 9).

Wykres nr 9.

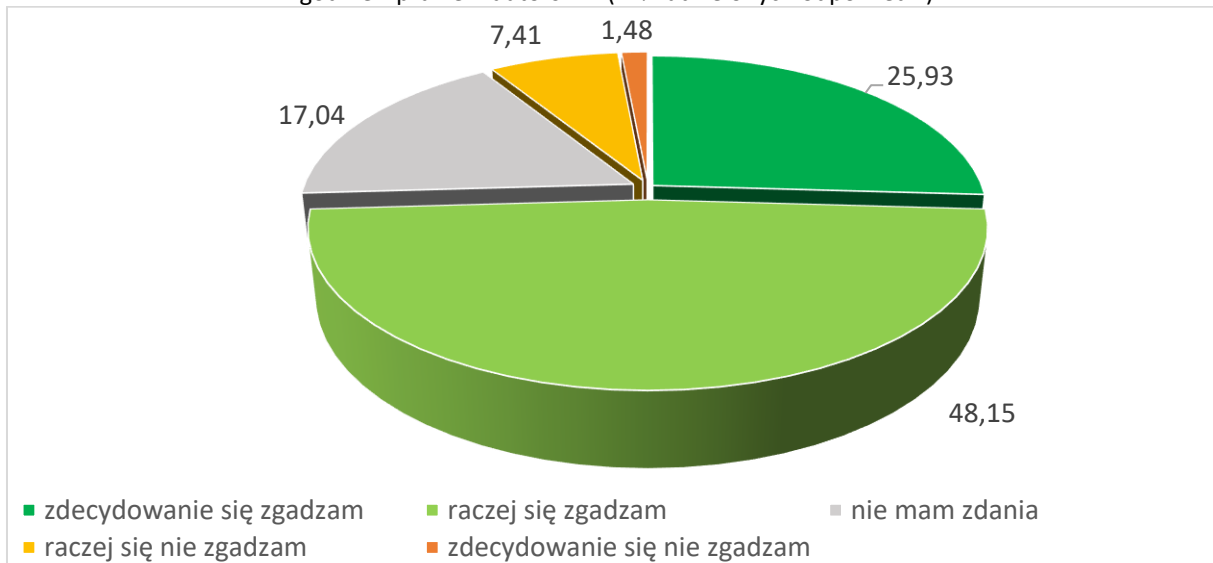
Wiedza badanych na temat korzystania z bibliotek i platform zawierających zbiory cyfrowe (w % udzielonych odpowiedzi)

W podobny sposób bibliotekarze postrzegali swoje kompetencje w zakresie korzystania ze zbiorów cyfrowych **zgodnie z prawem autorskim** (74,08% „zdecydowanie się zgadzam” i „raczej się zgadzam”). I w tym przypadku co czwarta osoba (25,93%) była zdecydowanie przekonana o swoich umiejętnościach. Podobne pod względem liczebności były też grupy wskazujące różny stopień niepewności oraz brak zdania.

Wykres nr 10.

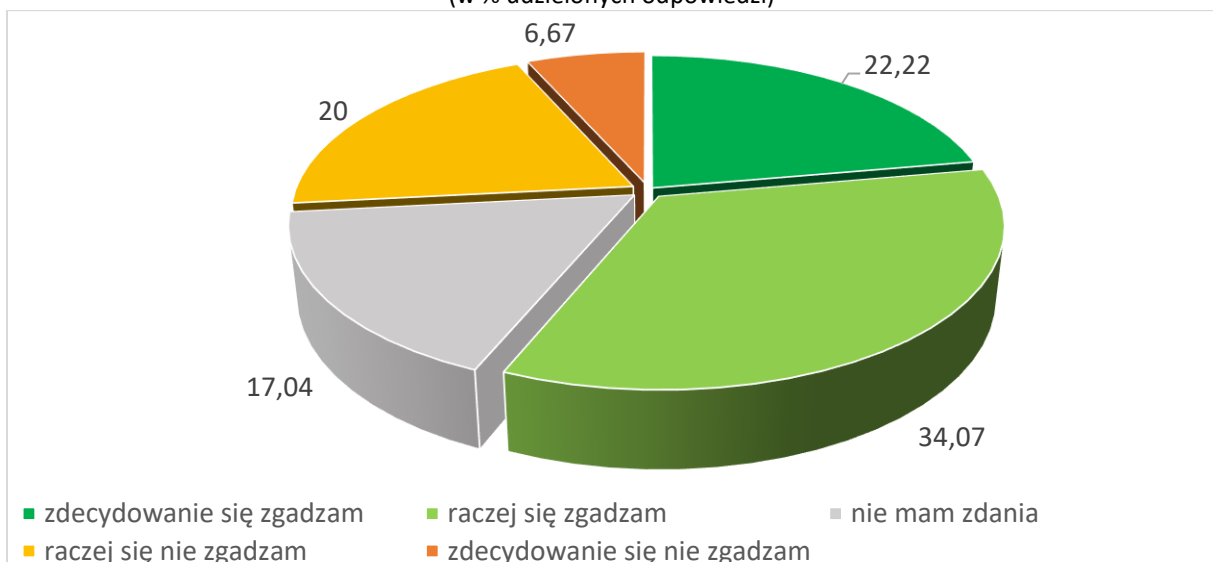
Wiedza badanych na temat korzystania z bibliotek i platform zawierających zbiory cyfrowe zgodnie z prawem autorskim (w % udzielonych odpowiedzi)

Więcej wątpliwości wzbudziło pytanie o różnice pomiędzy biblioteką cyfrową a **repozytorium**. W tym przypadku zmalała liczba osób, które z zagadnieniem tym „raczej” by sobie poradziły (34,07%), zwiększyły się natomiast grupy odpowiedzi w kategoriach „zdecydowanie się nie zgadzam” i „raczej się nie zgadzam” (razem 26,67%). Na podobnym poziomie, co w dwóch pytaniach poprzednich utrzymała się natomiast liczba odpowiedzi niezdecydowanych.

Wykres nr 11.

Wiedza badanych na temat różnic pomiędzy biblioteką cyfrową a repozytorium (w % udzielonych odpowiedzi)

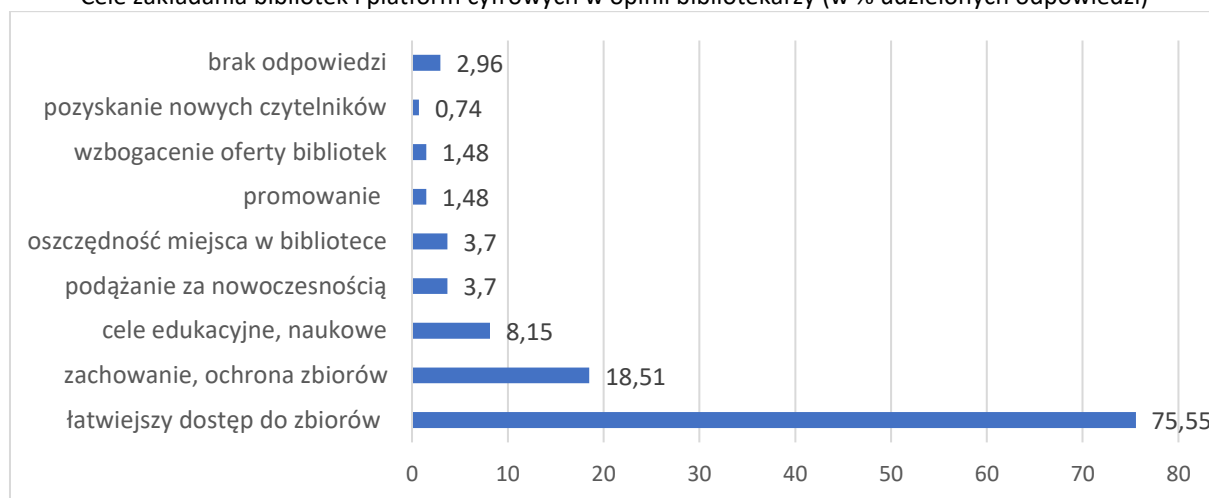

IV. Opinie badanych

Zdaniem ankietowanych, biblioteki cyfrowe powstają głównie **w celu ułatwienia dostępu** do zbiorów szerszemu gronu odbiorców (75,55% odpowiedzi). Za pośrednictwem Internetu każdy ma bowiem możliwość korzystania z elektronicznych publikacji w dowolnym czasie i miejscu. Niemal co piąta osoba biorąca udział w badaniu (18,51%) zwróciła również uwagę, że dzięki cyfryzacji chroni się zbiory, zwłaszcza rzadkie i cenne. W innych wypowiedziach na ten temat pojawiły się również cele edukacyjne i naukowe (8,15%), a w pojedynczych przypadkach również takie kwestie, jak myślenie o oszczędności miejsca w tradycyjnych bibliotekach, podążaniu za nowoczesnością, urozmaicaniu oferty bibliotek oraz celach promocyjnych.

Wykres nr 12.

Cele zakładania bibliotek i platform cyfrowych w opinii bibliotekarzy (w % udzielonych odpowiedzi)

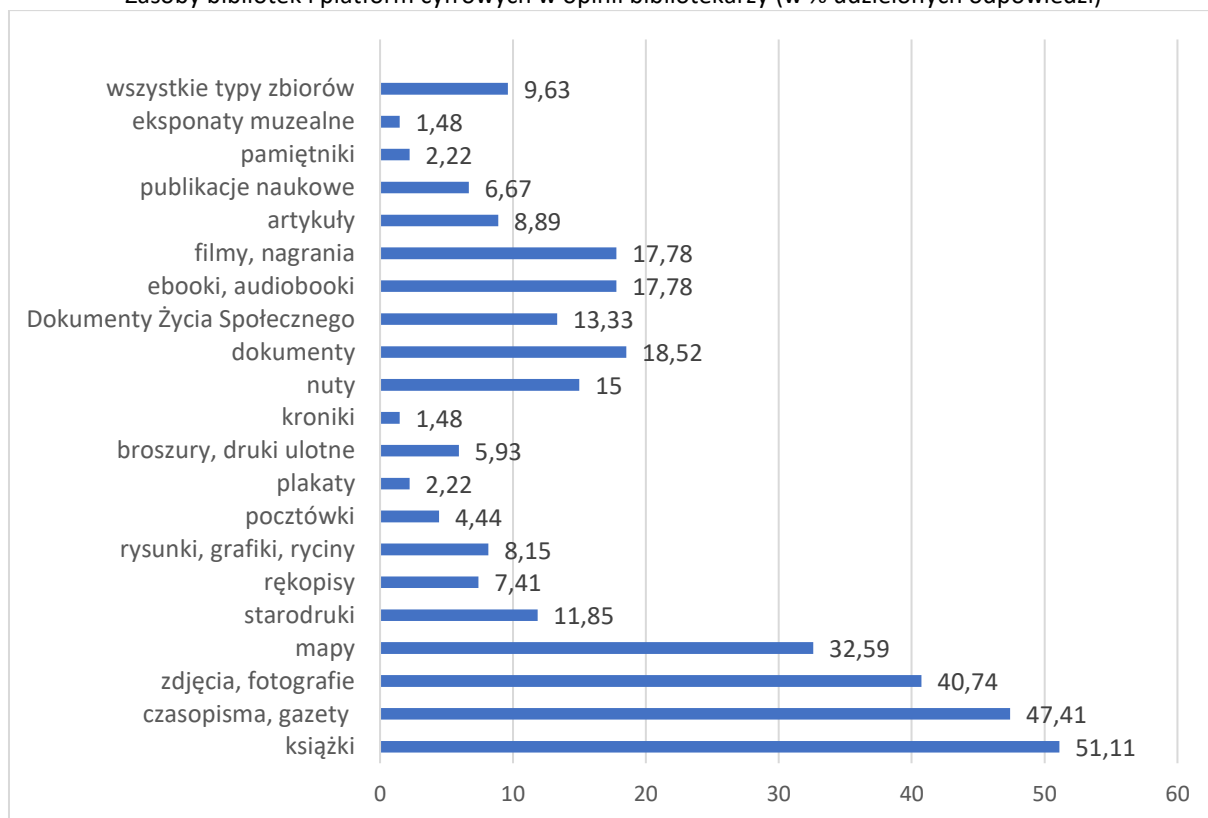

Badanym zadano również pytanie: Jakiego typu **materiały** można znaleźć **w bibliotekach cyfrowych**? W tym przypadku liczba i charakter udzielanych odpowiedzi wskazują na środowisko bibliotekarskie i są powiązane z zawodową wiedzą. Wiele osób, niezależnie od sposobu korzystania z bibliotek cyfrowych, miało bowiem własne zdanie na ten temat. W efekcie, ponad połowa z nich (62,96%) wymieniła 3 i więcej typów zbiorów, a kolejne 12,59% wskazało, że w bibliotekach cyfrowych można znaleźć wszystko, co da się zdigitalizować. W tym przypadku tylko kilka osób (2,96%) miało problem z udzieleniem konkretnej odpowiedzi.

W uzyskanym w ten sposób obszernym zestawieniu najczęściej pojawiały się książki (51,11%), gazety i czasopisma (47,41%), zdjęcia i fotografie (40,74%), mapy (32,59%). Wśród różnych typów zbiorów wymieniano także filmy, nagrania, ebooki i audiobooki, dokumenty, nuty i inne (zob. wykres nr 13).

Wykres nr 13.

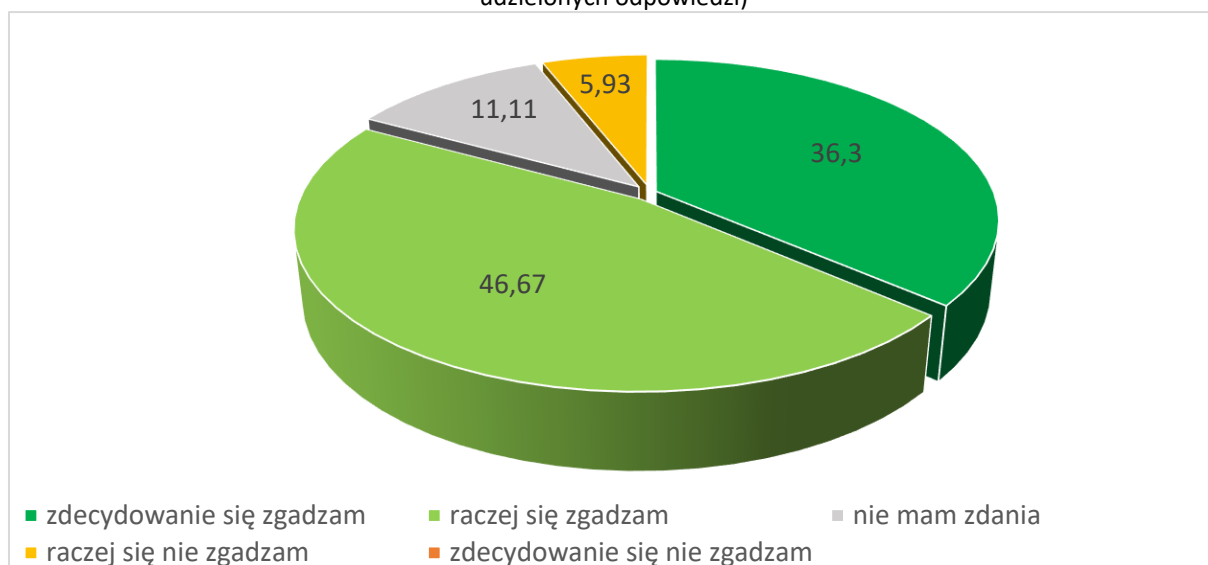
Zasoby bibliotek i platform cyfrowych w opinii bibliotekarzy (w % udzielonych odpowiedzi)

Zdecydowana większość pracowników bibliotek była zdania, że udostępnianie zbiorów w formie cyfrowej jest **wyznacznikiem nowoczesności** (82,97% odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam” i „raczej się zgadzam”). Opinie przeciwnie należały do rzadkości (zob. wykres 14).

Wykres nr 14.

Przekonanie, że udostępnianie przez biblioteki zbiorów cyfrowych jest wyznacznikiem nowoczesności (w % udzielonych odpowiedzi)

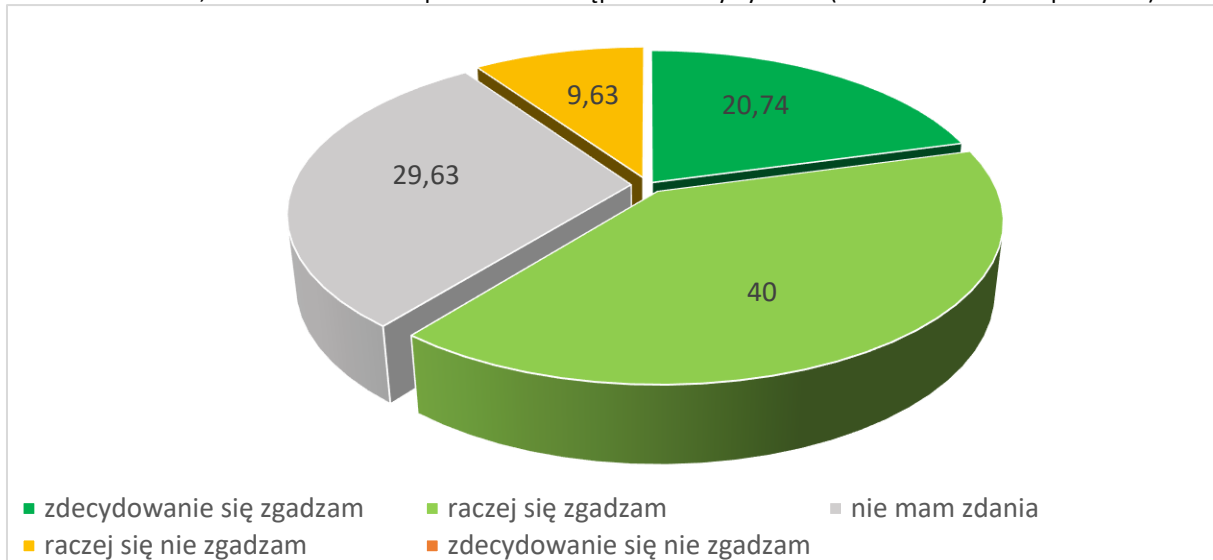

Niezależnie jednak od postrzegania roli zbiorów cyfrowych w bibliotekach, pytanie o to czy każda tego typu instytucja **powinna** takie zbiory **udostępniać**, wcale nie dało jednoznacznych odpowiedzi. Tylko co piąta osoba (20,74%) zareagowała zdecydowanie twierdząco, a co trzecia (29,63%) nie miała na ten temat własnego zdania. W największej grupie znalazły się osoby, które „raczej” skłonne były to przyznać (40%).

Wykres nr 15.

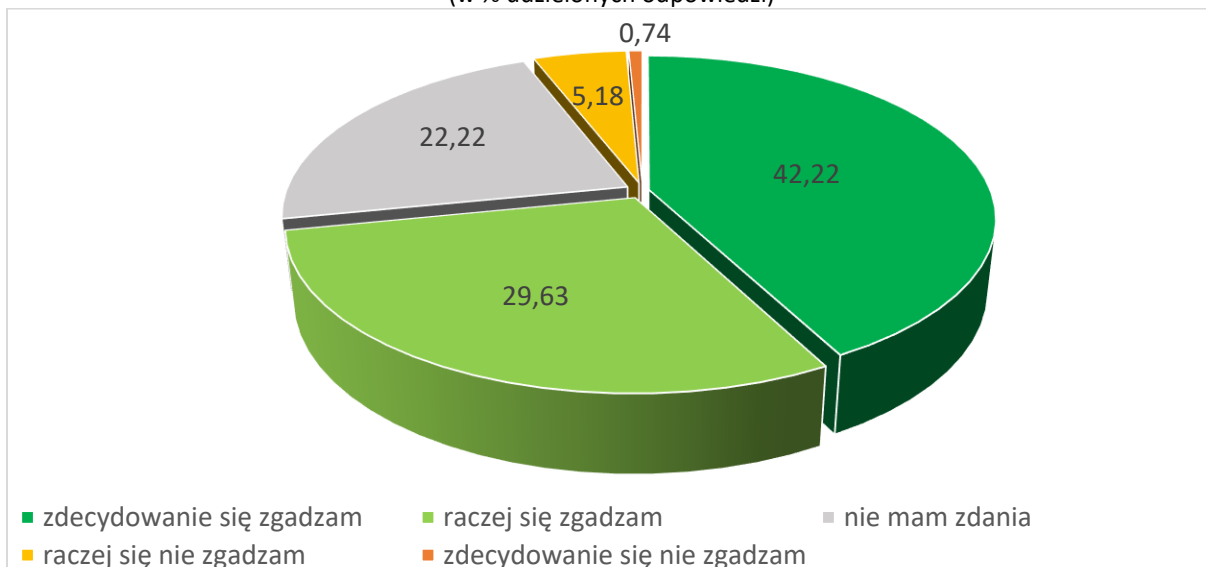
Przekonanie, że każda biblioteka powinna udostępniać zbiory cyfrowe (w % udzielonych odpowiedzi)

Większość bibliotekarzy, którzy wzięli udział w badaniu uważa, że sam proces digitalizacji nie należy do zadań łatwych. Wręcz przeciwnie, jest to działanie **trudne i czasochłonne** (42,22% zaznaczonych odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam” i kolejne 29,63% „raczej się zgadzam”). W całym kwestionariuszu właśnie to zagadnienie zyskało najwięcej zdecydowanych ocen twierdzących.

Wykres nr 16.

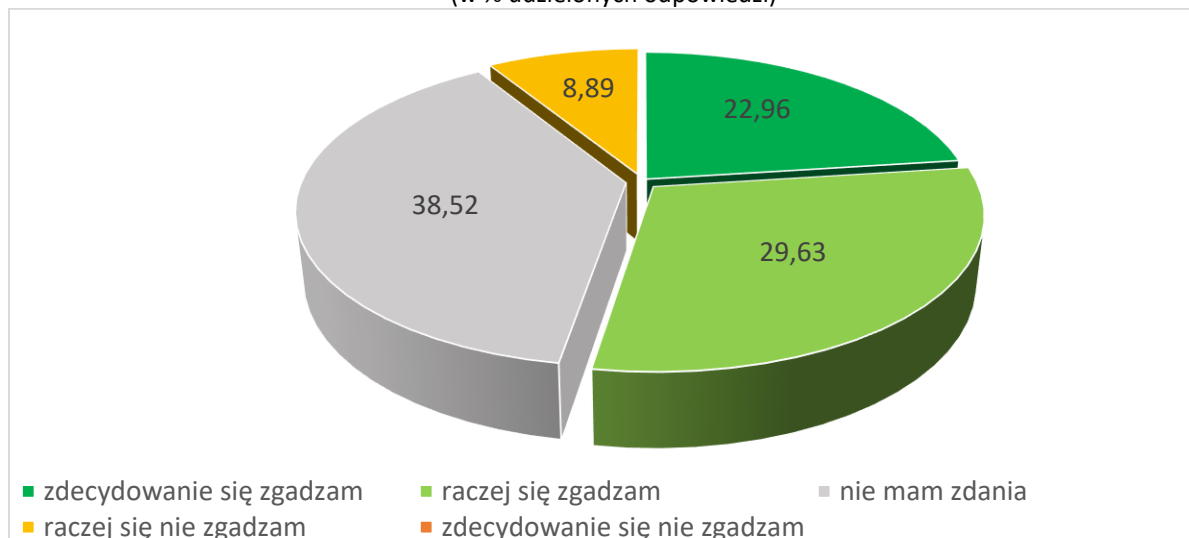
Przekonanie badanych, że digitalizacja zbiorów jest zadaniem trudnym i czasochłonnym (w % udzielonych odpowiedzi)

Część osób uznała też, że digitalizacja zbiorów jest zadaniem **kosztownym** (22,96% odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam” i kolejne 29,63% „raczej się zgadzam”). W tej sprawie najczęściej wskazywano jednak na trudności z oszacowaniem takich wydatków, czego konsekwencją był znaczący wzrost liczby odpowiedzi w kategorii „nie mam zdania” (38,52%).

Wykres nr 17.

Przekonanie badanych, że digitalizacja zbiorów jest zadaniem kosztownym
(w % udzielonych odpowiedzi)

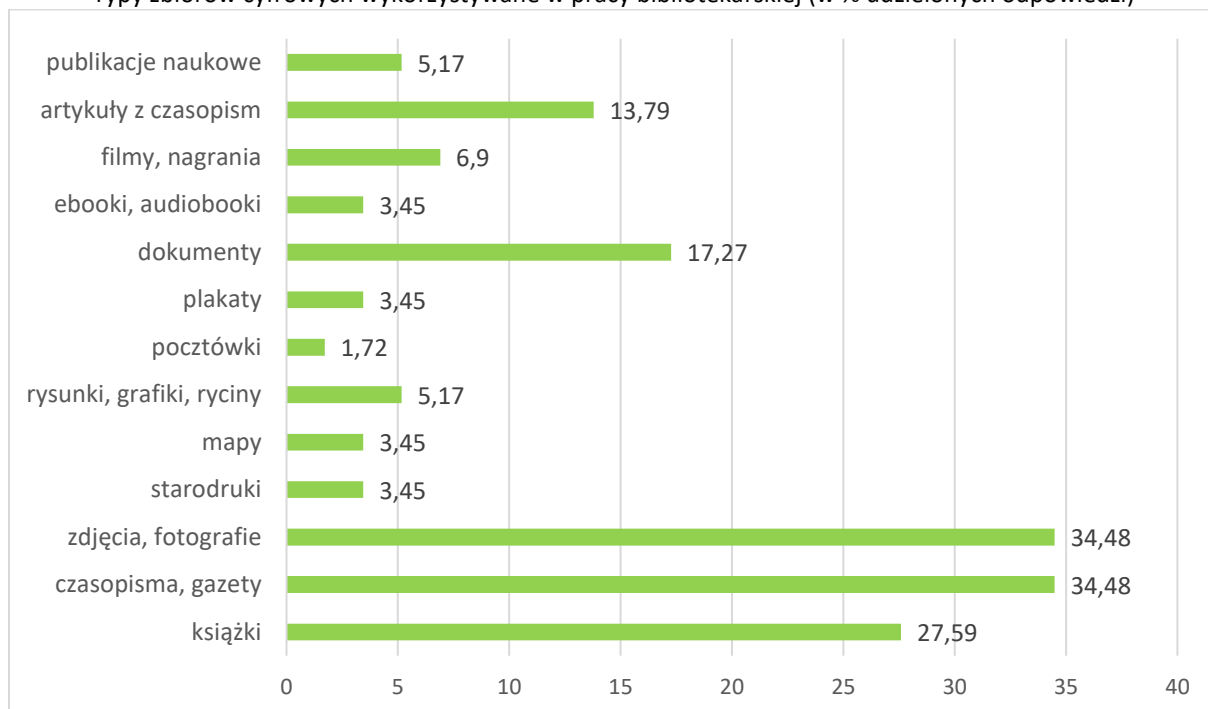

V. Wykorzystanie zbiorów cyfrowych w bibliotece

Wśród uczestników badania znalazła się spora grupa osób, które w swojej pracy już wykorzystywały zbiory cyfrowe (43% odpowiedzi). Najbardziej użyteczne w tym względzie okazały się zdjęcia i fotografie (34,48%), gazety, czasopisma (34,48%) oraz książki (27,59%). Nieco rzadziej wymieniano artykuły z czasopism (13,79%) oraz różnego rodzaju dokumenty (17,27%). Zupełnie sporadycznie pojawiały się inne typy zbiorów, takie jak pocztówki, plakaty, ebooki, audiobooki, mapy i starodruki (zob. wykres nr 18).

Wykres nr 18.

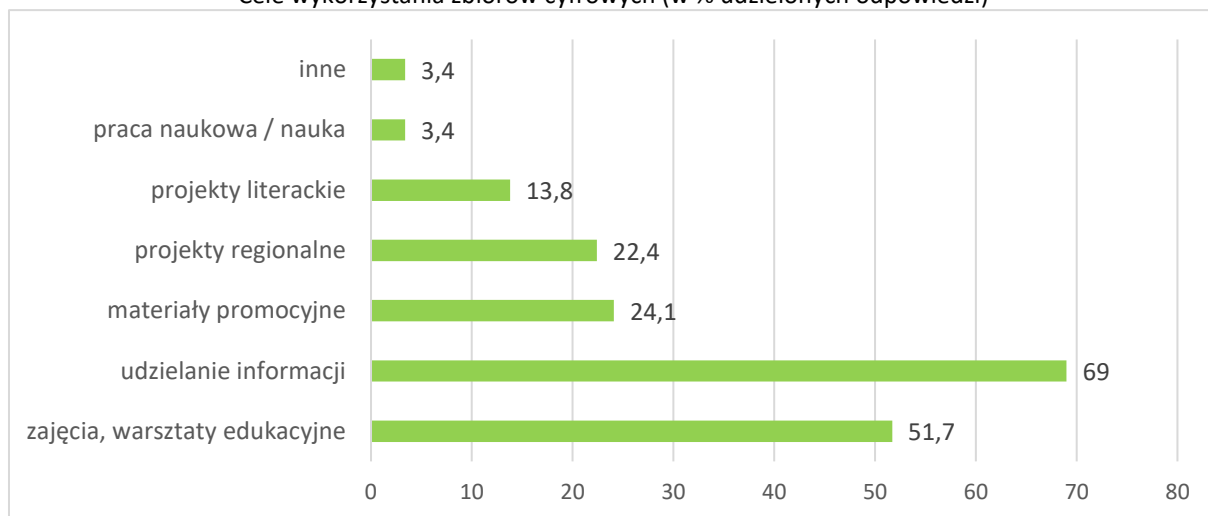
Typy zbiorów cyfrowych wykorzystywane w pracy bibliotekarskiej (w % udzielonych odpowiedzi)

Podstawową **funkcją zbiorów cyfrowych** jest uzupełnienie wiedzy i informacji poprzez zwiększenie do nich dostępu za pośrednictwem Internetu. Wielu bibliotekarzy, odpowiadając na zapytania użytkowników, najpierw sprawdza dostępność informacji lub publikacji w wersji cyfrowej właśnie w Internecie (69%). Tego typu zbiory dość często wykorzystywane są także do organizowania zajęć i warsztatów edukacyjnych (51,7%). Czasem na ich podstawie przygotowuje się w bibliotekach materiały promocyjne (24,1%) lub stanowią one inspirację do realizacji projektów regionalnych (22,4%) oraz literackich (13,8%).

Wykres nr 19.

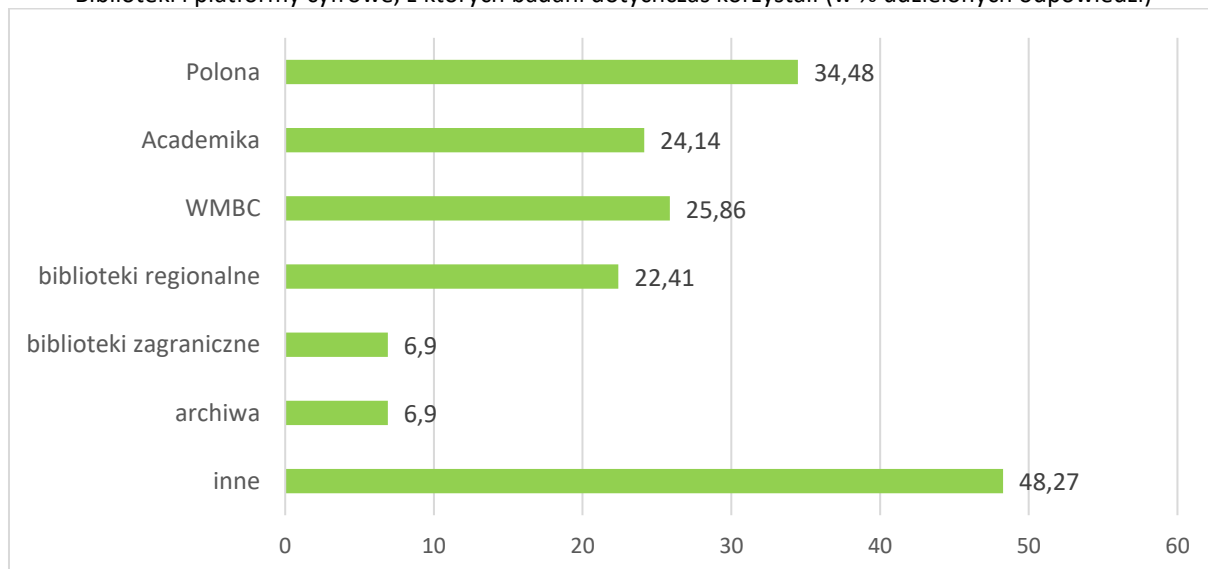
Cele wykorzystania zbiorów cyfrowych (w % udzielonych odpowiedzi)

Osoby biorące udział w badaniu informowały, że jak dotąd **korzystały ze zbiorów Polony** (34,48%), Warmińsko-Mazurskiej Biblioteki Cyfrowej (25,86%), a także Akademiki (24,14%). Po kilka osób wskazywało też różne biblioteki regionalne np. Elbląską Bibliotekę Cyfrową, Podlaską Bibliotekę Cyfrową, Kujawsko-Pomorską Bibliotekę Cyfrową, Pomorską Bibliotekę Cyfrową, Śląską Bibliotekę Cyfrową, Jagiellońską Bibliotekę Cyfrową (ogółem 22,41% odpowiedzi). Co ciekawe, w najbardziej obszernej kategorii „inne” (48,27%) znalazły się m.in.: federacje bibliotek cyfrowych, strony internetowe związane z działalnością bibliotek publicznych, projektami realizowanymi w bibliotekach, wydawnictwami, a nawet komercyjne serwisy świadczące usługi płatnego dostępu do e-booków i audiobooków.

Wykres nr 20.

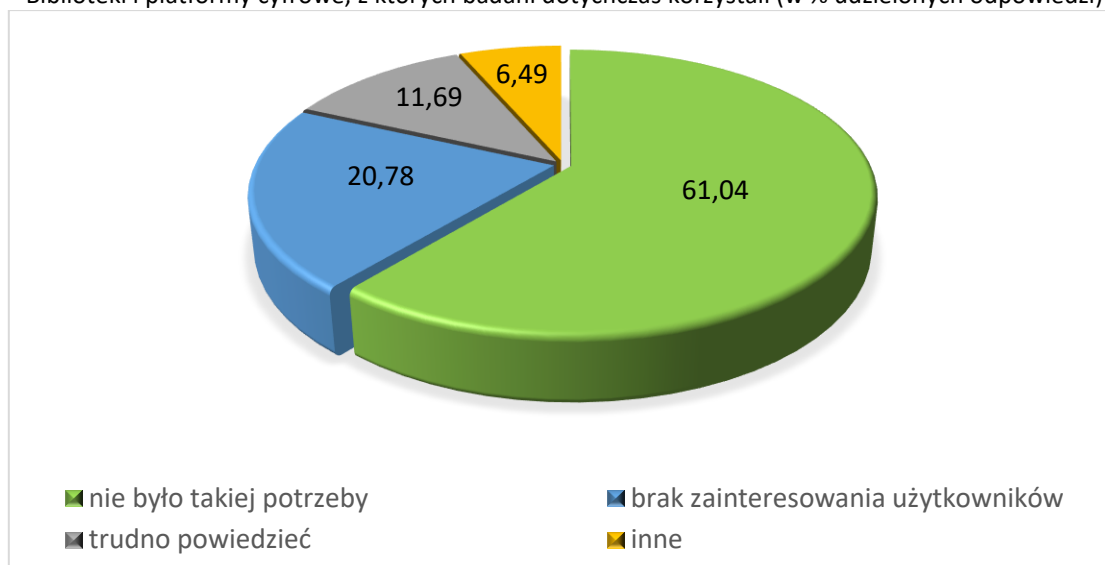
Biblioteki i platformy cyfrowe, z których badani dotychczas korzystali (w % udzielonych odpowiedzi)

Bibliotekarze, którzy jak dotąd **nie korzystali w swojej pracy ze zbiorów cyfrowych** jako główną przyczynę wskazywali brak takiej potrzeby (61,04%). Część osób informowało też o braku zainteresowania takimi zbiorami ze strony użytkowników (20,78%).

Wykres nr 21.

Biblioteki i platformy cyfrowe, z których badani dotychczas korzystali (w % udzielonych odpowiedzi)

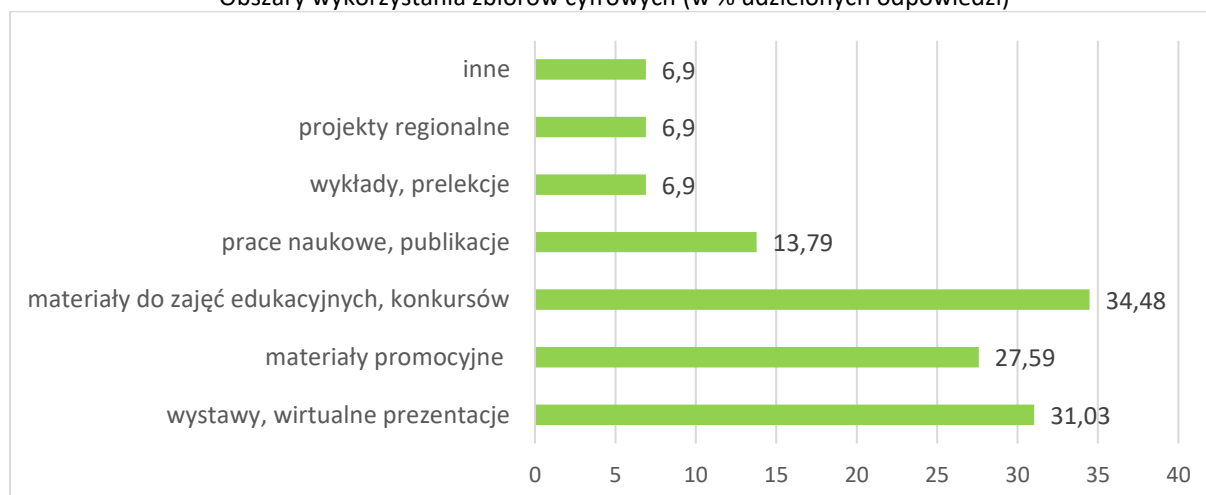

Ogólnie jednak wśród wszystkich zapytanych dość niewielką grupę stanowili ci, którzy zetknęli się z **ciekawymi sposobami wykorzystania zdigitalizowanych zbiorów** (21,5%). Dla pozostałych osób informacje na ten temat mogłyby więc być czymś nowym i inspirującym.

Z relacji bibliotekarzy wynika, że najczęściej spotykali się z **zastosowaniem zbiorów cyfrowych**, w ramach różnych działań edukacyjnych, m.in. w trakcie szkoleń, zajęć, warsztatów, a także konkursów (34,48%). Materiały tego typu trafiały także na wystawy lub były upowszechniane w formie prezentacji (31,03%). Jako ciekawe środki wyrazu i oddziaływania emocjonalnego na publiczność stanowiły też dobry materiał do działań promocyjnych (27,59%). Od czasu do czasu bibliotekarze mieli też kontakt z osobami wykorzystującymi zbiory cyfrowe do własnych publikacji oraz prac naukowych (13,79%).

Wykres nr 22.

Obszary wykorzystania zbiorów cyfrowych (w % udzielonych odpowiedzi)

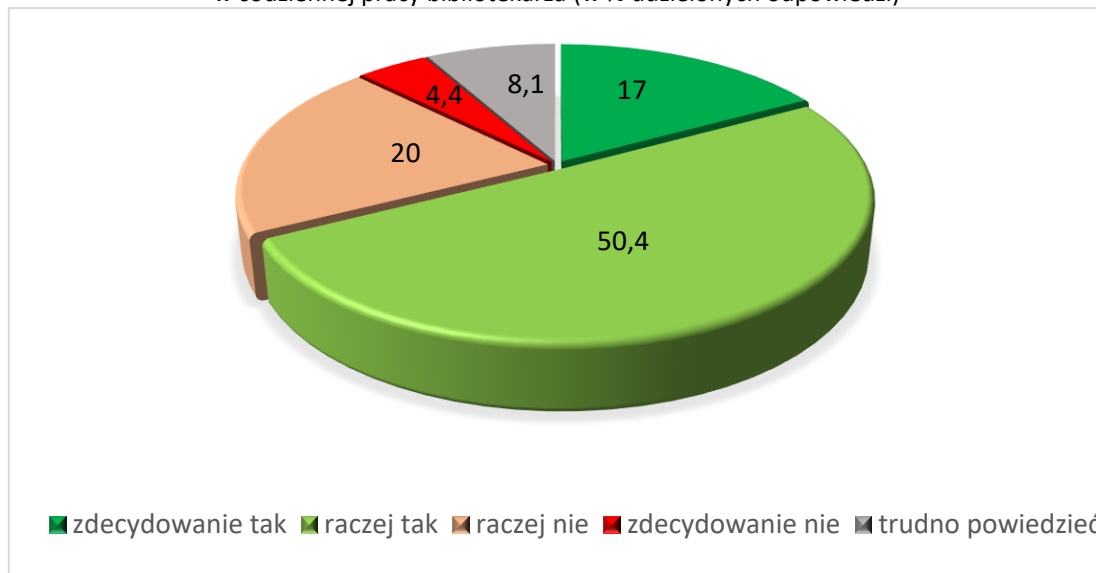

Badanym zadano również pytanie czy byliby zainteresowani szkoleniami z zakresu wykorzystania zbiorów cyfrowych w pracy bibliotekarza. W odpowiedzi, co szósta osoba (17%) zaznaczyła „zdecydowanie tak”, a co druga „raczej tak” (50,4%). W tym drugim przypadku z pewnością zależy to od kilku czynników, wśród których ważny jest zakres tematyczny. Z uzyskanych w trakcie badania informacji wynika bowiem, że zbiory cyfrowe można wykorzystywać w bibliotece na wiele

różnych sposobów, m.in.: organizując wystawy, konkursy, szkolenia i warsztaty edukacyjne, a także w działalności promocyjnej czy projektowej (zob. wykres 23).

Wykres nr 23.

Zainteresowanie szkoleniami z zakresu wykorzystania zbiorów cyfrowych w codziennej pracy bibliotekarza (w % udzielonych odpowiedzi)

VI. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Większość bibliotekarzy deklaruje, że zna różne biblioteki i platformy zawierające zbiory cyfrowe (ponad 80% zgodnych odpowiedzi). W ich ocenie udostępnianie zbiorów w cyfrowej formie jest wyznacznikiem nowoczesności.
- Wiele z tych osób informuje, że posiada wystarczającą wiedzę, aby korzystać ze zgromadzonych w bibliotekach cyfrowych zbiorów (ponad 70%).
- Równocześnie, bibliotekarze niezbyt często sięgają po zbiory cyfrowe w swojej pracy. Blisko 60% ankietowanych nigdy nie korzystała z tego typu zbiorów, gdyż, jak tłumaczy, nie było jak dotąd takiej potrzeby lub oczekiwań takich nie mieli użytkownicy. Te osoby, które w swojej pracy miały kontakt ze zbiorami cyfrowymi czerpały z różnych zasobów internetowych (ponad 48% odpowiedzi), niekoniecznie z bibliotek cyfrowych.
- Zdecydowana większość badanych (72%) nie posiada zbiorów cyfrowych w swoich instytucjach.
- Brak kontaktu ze zbiorami cyfrowymi powoduje, że przynajmniej 30% badanych ma wątpliwości co do tego czy posiada odpowiednią wiedzę, aby sprawnie korzystać ze zbiorów zgromadzonych w bibliotekach i na platformach cyfrowych. Ponad 43% osób mogłoby mieć problem z odróżnieniem biblioteki cyfrowej od repozytorium.
- Istnieje silne przekonanie, że digitalizacja zbiorów jest zadaniem trudnym i czasochłonnym (ponad 70% opinii) oraz kosztownym (ponad 50% opinii).
- Istnieją dwa **kryteria różnicujące** odpowiedzi badanych:
  - I. okres zatrudnienia w instytucji,
  - II. posiadanie w instytucji zbiorów cyfrowych / biblioteki cyfrowej.

I. Wraz ze wzrostem **liczby lat pracy w bibliotece** rosła liczba deklaracji co do posiadanej wiedzy, natomiast opinie na różne tematy stawały się bardziej zdecydowane.

- ✓ Przykładem mogą być informacje na temat wiedzy o bibliotekach i platformach cyfrowych. Liczba odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam” wzrastała w tym przypadku z 8,33% w grupie osób pracujących nie więcej niż dwa lata, do 42,53% w grupie osób pracujących powyżej 10 lat. Podobną tendencję można było zaobserwować w kwestii posiadania wiedzy wystarczającej, żeby korzystać z różnych platform cyfrowych. Tutaj liczba odpowiedzi rosła z 8,33% do 24,14% w tych samych przedziałach zatrudnienia.
- ✓ Osoby z najstarszej grupy częściej zaznaczały też opcje odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam” i „raczej się zgadzam” w przypadkach:
  - wiedzy nt. korzystania ze zbiorów zgodnie prawem autorskim (o 25% częściej);
  - opinii, że w bibliotece są zbiory, które powinny być zdigitalizowane (o 50% częściej);
  - opinii, że digitalizacja zbiorów jest zadaniem trudnym i czasochłonnym (o 25% częściej);
  - opinii, że digitalizacja zbiorów jest zadaniem kosztownym (o 35% częściej).
- ✓ W każdym z tych zagadnień osoby pracujące najkrócej częściej zaznaczały opcję „nie mam zdania”. Tylko w jednym przypadku można było zaobserwować odwrócenie tych proporcji. Osoby młodsze o 25% częściej wyrażały bowiem przekonanie, że każda biblioteka powinna

udostępniać zbiory cyfrowe („zdecydowanie tak” i „raczej tak”). Równocześnie nie było w tej grupie nikogo, kto zaznaczyłby, że nie ma na ten temat zdania. Dla porównania, wśród starszych pracowników opcja ta zyskała 30% głosów.

II. Czynnikiem mocno różnicującym odpowiedzi badanych był fakt **posiadania w bibliotece zbiorów cyfrowych**.

✓ Osoby z takich instytucji:

- o 20% częściej wskazywały, że znają różne biblioteki cyfrowe, a ich odpowiedzi były bardziej zdecydowane;
  - o 30% częściej deklarowały, że posiadają wystarczającą wiedzę, żeby korzystać z różnych platform cyfrowych;
  - o 25% częściej informowały o wykorzystywaniu zbiorów bibliotek cyfrowych w swojej pracy;
  - o 35% częściej spotkały się z ciekawymi sposobami wykorzystania tego typu zbiorów;
  - o ponad 15% częściej zaznaczały, że udostępnianie zbiorów cyfrowych jest wyznacznikiem nowoczesności;
  - niemal 4 krotnie częściej wskazywały, że w ich bibliotece znajdują się zbiory, które powinny być zdigitalizowane.
- ✓ W każdym z tych zagadnień bibliotekarze pozbawieni kontaktu ze zbiorami cyfrowymi lub procesem digitalizacji w swojej bibliotece częściej zaznaczali, że nie mają na ten temat zdania.